

DVA KONGRESA O ETIČKIM PITANJIMA

Marijan VALKOVIĆ

I. *Godišnji skup Međunarodnog društva „Societas Ethica”* (Palermo, 2–6. rujna 1985)

Etička ili moralna pitanja postaju sve aktualnija, posebice na nekim područjima modernog života: medicinska etika i biotehnologija, ekonomska pitanja, problemi mira i razoružanja itd. A mjesec rujna je posebno podesan za takve skupove, posebice imajući pred očima profesore na visokim školama i sveučilištima: ljetni praznici su završeni a redovita predavanja, barem u većem dijelu Evrope, nisu još počela.

Međunarodno društvo „Societas Ethica” osnovano je u Baselu 1964. godine. Ispočetka su u Društvu prevladavali protestanti (reformirani), a prvi predsjednik bio je H. van Oyen. Postupno se Društvo sve više ekumenski otvaralo, a ima i članova koji se ne smatraju kršćanima, iako ton još uvijek daju kršćanski orijentirani etičari. Skupovi se održavaju svake godine, po mogućnosti u raznim zemljama, većinom srednje i sjeverne Evrope, a i u istočnim zemljama (Varšava, Balaton). Skup je održan i kod nas u Dubrovniku 1982. godine.

Dok su ranije prevladavali skupovi s općim i načelnim temama (u Dubrovniku „Humanizam i etika”), tema ovogodišnjeg skupa bila je praktične i vrlo aktualne naravi: „*Oplodnja u epruveti*” (IVF). Poticaj su dali senzacionalni uspjesi medicine i biologije (prvo dijete – Louise Brown – začeto „u epruveti” i rođeno 1978. u Engleskoj; kod nas Robert Veriga 1983). To i druge mogućnosti na horizontu nameću razna pitanja (medicinska, etička, pravna, socijalna, vjerska).

Ovogodišnji poziv u Palermo bio je od strane tamošnjeg Teološkog fakulteta, a posrednikom je bio prof. Salvatore Privitera, koji je uložio golem trud da skup uspije. Za izabranu tematiku Palermo je bio dobro izabrano mjesto i zbog toga što je prof. *Ettore Cittadini*, predsjednik klinike za porodiljstvo i ginekologiju u Palermu i priznati stručnjak na području umjetne oplodnje, prihvatio da sudjeluje u radu skupa te održi predavanje koje bi bilo polazište za dalja raspravljanja. Skup je održan u bivšem sjemeništu Badia, malo izvan grada.

Prof. Cittadini je održao referat: „*Biomedicinski i etički aspekti IVF*”. On je pružio panoramski pregled sadašnje situacije na području umjetne ili „inducirane” oplodnje (ujedno je sudionicima darovao primjerak novoizasle knjige „*Les concep-*

tions induites", Palermo, 1985, u kojoj vodeći evropski i američki stručnjaci raspravljaju o toj problematici).

Prof. Cittadini je odlično prikazao medicinsku stranu, ono što je već moguće i ono što će vjerojatno sutra biti moguće, no etička strana zaostaje za onom stručno-medicinskom, što nije rijedak slučaj kod takvih stručnjaka. Ne samo homologna nego ni heterologna oplodnja ne predstavlja etički problem. Kao motto Cittadini navodi riječi francuskog komediografa Marcela Pagnola:

„Otac je onaj koji te rađa...

Ne, otac je onaj koji te hrani...

Ne, otac je onaj koji te voli..”

Ako bismo taj moto prihvatili onako kako zvuči, onda je svašta moguće, uz uvjet da te netko voli. Cittadini izričito zabacuje kao nemoralnu eventualnu mogućnost kloniranja, ali na drugim područjima ostaje više-manje otvoren. Što se tiče „surrogate mothers”, smatra da bi trebalo zabraniti komercijalnu stranu tog problema, ali mogućnost ostaje. Utopistički i irealno djeluje njegov stav s obzirom na daleku mogućnost „eksogeneze”, tj. mogućnosti da se dijete ne samo začne nego i „rodi” u laboratorijskim uvjetima, izvan tijela majke. On smatra da bi to pridonijelo ravnopravnosti i izjednačenju žene s muškarcem, budući da dosad žena nosi glavni dio tereta u vezi s rađanjem čovjeka.

U vezi s ovom problematikom istaknuto je i vrlo sporno pitanje „suvišnih” oplodjenih jajašaca i mogućnosti da ih se iskoristi u eksperimentalne svrhe. S druge strane opisana je metoda GIFT (Gamete Intra-Fallopian Transfer, R. Asch i suradnici). Ona omogućuje oplodnju i u drugim slučajevima, a ne samo kad su jajovodi oštećeni ili začepjeni. Uz to, uspjeh je veći (u Palermu su, kaže prof. Cittadini, u prihvaćenim slučajevima imali oko 45 posto uspjeha).

Nizozemka *Heleen Terborgh-Dupuis* imala je predavanje „o socijalnim aspektima IVF”. Ona je, na temelju socijalnih razloga, bila vrlo skeptična prema cijelom pothvatu oko IVF. Tu se troše razmjerno velika sredstva, koja su drugdje jako potrebna, pa se nameće pitanje prednosti u upotrebi ograničenih sredstava. Problem postaje osobito uočljiv kad se zna da su u oko 80 posto slučajeva žene kandidatice za IVF same prouzročile što su u takvoj situaciji (stečene veneričke bolesti, prethodna sterilizacija ili upala zbog upotrebe spirale). Dakako da je sve to spojeno i s moralnim pitanjima.

S teološke strane govorila su dvojica teologa. *Jurgen Hubner* iz Heidelberga imao je predavanje „*Oplodnja in vitro u optici moderne biotehnologije, Evangeličko-teološki aspekti i perspektive*”, a katolički moralist *Franz Furger* iz Luzerna govorio je o „*Oplodnji u epruveti pred izazovom istraživanja, zaštite života i ljudskog dostojanstva*”.

Teolozi su, dakako, bili suzdržljiviji u svom vrednovanju biotehnoških zahvata. Čini se da tzv. „simple case”, tj. homologna oplodnja unutar braka, ne bi više načelno predstavljala etički problem. Mnogi sudionici bili su i za heterolognu oplodnju, a izgleda da i unutar katoličke moralne teologije ima pomaka u tom smjeru, iako dosta izoliranih. Začuduje da ima, ako ne pomaka, a ono barem nesigurnosti s obzirom na apsolutnu zabranu „posuđenih majki” (surrogate mothers).

Upućuju na dvojake razloge: mogućnost adopcije već za vrijeme trudnoće i proširenje uloge dojiteljica na razdoblje prije rođenja. Ali to je na razini teorije. U praksi prijeti opasnost komercijalizacije, pa zbog toga i medicinski krugovi (npr. njemački liječnici na svom kongresu 1985. godine) ne prihvaćaju mogućnost takvih zahvata.

Teološka diskusija bila je ponešto nedostatna, budući da sam prof. Cittadini nakon svog predavanja nije više sudjelovao u radu simpozija, a teolozi nisu predali barem sažetak svojih predavanja, pa nije bilo uvijek lako slijediti točno njihova razmišljanja.

II. Drugi znanstveni skup bio je „22. internacionalni stručni kongres teologa moralista i socijalnih etičara”, opet u Italiji, ali sada u južnotirolskom gradiću Brixen/Bresannone. To je bio isključivo katolički skup, na kojem su sudjelovali glavni predstavnici moralne teologije i socijalne etike njemačkoga govornog područja (uključujući i one profesore koji predaju u Rimu, a nije ih malo). Kao i na kongresu u Palermu, tako je i ovdje bilo sudionika iz „istočnih” zemalja (iz Jugoslavije su bili Ž. Bezić, Split, i M. Valković, Zagreb). Ovi se kongresi održavaju svake druge godine, većinom kao gosti neke visoke bogoslovne škole ili katoličkog teološkog fakulteta. Ovaj je kongres održan u Brixenu budući da taj kraj, makar politički pripojen Italiji, stanovništvom, kulturom i jezikom (visoka teološka škola je alilirana Teološkom fakultetu u Innsbrucku) pripada njemačkom govornom području. Kongres je održan u „Katholische Akademie Nikolaus Cusanus”, tako nazvanoj po glasovitom Nikoli Kuzanskom koji je 1450. bio imenovan brixenskim biskupom.

Tema ovogodišnjeg kongresa bila je „Važnost vjere za čudoređno djelovanje”. Pitanje je bilo: „Kako određeni sadržaji vjere ulaze u moralno-teološko argumentiranje?” Svrha je bila da se to pokaže na konkretnim primjerima ili modelima. Izabrana su tri takva primjera i, u skladu s time tri teme: „Kršćanska vjera i raspolaganje ljudskim životom” (Josef Fuchs, Rim); „Kršćanska vjera i spolni odnosi” (Hans Rotter, Innsbruck) i „Kršćanska vjera i oblikovanje svijeta rada” (Lothar Roos, Bonn).

Na primjeru postupanja s ljudskim životom i imajući pred očima eutanaziju, poznati moralist s Gregorijane J. Fuchs nastojao je osvijetliti to pitanje. Njegova je teza, kao i mnogih drugih, da se iz kršćanske vjere ne dadu izvesti konkretne norme za moralno djelovanje s obzirom na raspolaganje ljudskim životom. Vjera daje više formalne smjernice. Pozivajući se na Schillebeeckxa, on ističe ulogu „praiskustva” (Urerfahrung) o dostojanstvu čovjeka, a ono je zajedničko i vjernicima i nevjerujućima. Ipak u Crkvi postoje neke norme s obzirom na raspolaganje ljudskim životom. One nisu samo plod vjere te stoga imaju samo „moralnu sigurnost”. Stoga mogućnost različitih tumačenja, budući da riječ crkvenog učiteljstva u ovakvim pitanjima nije „moralna dogma”.

Hans Rotter, moralist iz Innsbrucka, imao je zadaću da pokaže utjecaj kršćanske vjere na području spolne etike. I on drži da vjerski utjecaj na području spolnosti nije u materijalnim odnosno antropološkim datostima, nego u temeljnim vjerskim stavovima. Primjena kršćanske vjere nije apstraktne i racionalne naravi,

nego egzistencijalne. Čini se da je tu trebalo da predavač bolje razradi narav te primjene, što je bilo bitno za ovaj simpozij, a nisu to dovoljno obradili ni ostali predavači. Rotter je označio neke temeljne stavove: zabrana egoizma (Ichbezogenheit), otvorenost prema novom životu, nerazriješivost ženidbe i vrijednost kršćanskog celibata.

Lothar Roos iz Bonna opisao je utjecaj vjere u vezi s modernim svijetom rada. On se najprije pozabavio pitanjem naravi katoličkog društvenog nauka i njegovih spoznajnih izvora. Naveo je teološke i neteološke izvore i, u traženju i opisivanju pristupa, naveo više elemenata s područja „vjerovanog života” („des geglaubten Lebens”: teret i dostojanstvo rada, rad i počinak, rad, grijeh i otuđenje, rad, otkupljenje, novo udomljenje, rad u sveopćoj solidarnosti) te „življene vjere” (Crkva kao životni prostor teoloških kreposti, kao zajednica življene odgovornosti za svijet i Crkva na putovanju „sa svim ljudima dobre volje”).

Veoma je teško pitanje kako odrediti, ili barem opisati, utjecaj vjere na posve konkretnom planu. Simpozij je pružio mnogo elemenata, uglavnom poznatih, ali čini se da nije uspio dovoljno precizirati metodologiju tih utjecaja. Ako se ne varamo, tu bi pomogao razgovor s „teologijom oslobođenja”, koja baš nastoji gledati na vjeru u njezinoj vezi s konkretnom praksom (već je Toma Akvinski govorio „usus docebit vos” kad su u pitanju konkretne norme moralnog reda). Možda su tu i granice evropske teologije pretežno akademskog tipa, koju treba upotpuniti i evandeoskim nadahnućima i životnom zauzetošću za suvremeni svijet.